УДК 334.012.64

Поліщук О.В.*

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ПРОЦЕСІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ

Анотація*. В статті досліджено питання формування ефективних інноваційних інфраструктур за допомогою яких, реалізація та вихід на міжнародні ринки будь-якого виду бізнесу стає біль можливим та досконалим. Розвинена та дійсно діюча інноваційна інфраструктура, є одним з основних рушіїв розвитку підприємництва в умовах глобалізації світового ринку.*

Ключові слова: *інновації, глобалізація, підприємництво, інноваційна інфраструктура, бізнес інкубатори*

Annotation: *The article explored the issue's formation of effective innovation infrastructure through which, implementation and access to international markets for any kind of business becomes possible and perfect. Developed and really active innovation infrastructure is one of the main drivers of business development in a globalized world market.*

Key words: *innovation, globalization, entrepreneurship, innovation infrastructure, business incubators*

Аннотация. *В статье исследованы вопросы формирования эффективных инновационных инфраструктур с помощью которых реализация и выход на международные рынки любого вида бизнеса становится боль возможным и совершенным. Развитая и действительно действующая инновационная инфраструктура является одним из основных двигателей развития предпринимательства в условиях глобализации мирового рынка.*

* доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу, Інституту міжнародних відносин, НАУ.

Ключевые слова: *инновации, глобализация, предпринимательство, инновационная инфраструктура, бизнес инкубаторы*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіка України схильна до значних змін, обумовлених такими загальносвітовими тенденціями розвитку, як глобалізація, поглиблення міжнародного поділу праці, підвищення відкритості національних економік, зростання ролі технологій, людського капіталу та інформації, прагнення до інноваційного розвитку і максимального використання економічного потенціалу, що в свою чергу стимулюють розвиток економічної інтеграції і регіональної диференціації. Дієва інноваційна інфраструктура, є одним з основних рушіїв розвитку підприємництва, як в середині так і за межами будь-якої країни. Вона включає в себе багато елементів фінансових структур, об'єктів інформаційної системи, технологічної системи тощо. Але саме інноваційні інфраструктури які є рушієм, каналом, вектором розвитку підприємництва, мають бути детально досліджені та адаптовані до сучасних умов розвитку України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В останні роки проблематиці розвитку інноваційної інфраструктури присвячено публікації багатьох дослідників-економістів**,** таких як: О. Кузьмін, Л. Васильєва, М. Сорока, Н. Багашова, В. Колдовський, В. Філіппов, Л. Шевчук, А. Колодійчук, Г. Рачинська, Л. Лісовська, М. Пивоваров, А. Тельнов, В. Гончарук та інші. У всіх роботах детально наголошується на особливій увазі до інновацій в країні, але недостатньо уваги приділено саме розвитку інноваційним інфраструктурам, які б допомагали цим інноваціям виходити на світовий ринок в процесі його глобалізації.

Мета статті полягає в тому, аби дослідити формування ефективних інноваційних інфраструктур за допомогою яких, реалізація та вихід на міжнародні ринки будь-якого виду бізнесу, стає більш можливим та досконалим.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному глобалізаційному середовищі при прискорених темпах розвитку суспільства в сфері інноваційної інфраструктури, вже не існує єдиної моделі, яка б гарантувала успішний розвиток інноваційної діяльності підприємств будь-якої країни. Однак, можемо навести загальновизнані принципи формування ефективних інноваційних інфраструктур за допомогою яких, реалізація та вихід на міжнародні ринки будь-якого виду бізнесу стає біль можливим та досконалим. Вони полягають у створенні «майданчика» для взаємодії учасників єдиного простору, який включає систему соціальних, юридичних, економічних, інформаційних та інших інститутів, що підтримують як інноваційну діяльність, так і самих новаторів.

Кінцевою метою формування інноваційної інфраструктури є створення системи суб'єктів господарювання, здатної забезпечити ефективне управління інноваційними проектами. Функції у суб'єктів інноваційної інфраструктури різні, вони залежать від напрямку діяльності, властивостей конкретного інноваційного проекту, стадії інноваційного процесу, цілей державної інноваційної політики тощо.

Сама інноваційна інфраструктура покликана вирішувати наступні актуальні завдання:

– прискорення соціально-економічного розвитку;

– активне застосування у виробництві вітчизняних та зарубіжних науково-технологічних розробок і винаходів з подальшим використанням в економіці власної країни та на зовнішніх ринках;

– розвиток експортної бази і збільшення валютних надходжень у результаті інтенсивнішої інтеграції економіки країни в систему міжнародної торгівлі;

– наповнення внутрішнього ринку конкурентоспроможними товарами та послугами виробничого і споживчого призначення;

– дослідження нових форм господарювання з пристосуванням до сучасних умов світового ринку тощо.

Під інноваційною інфраструктурою, розуміють увесь спектр структур як державної, так і приватної форм власності, що необхідні для забезпечення розвитку і підтримки всіх стадій інноваційного процесу. До інноваційної інфраструктури можемо віднести:

– об'єкти виробничо-технологічної структури (технопарки, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні, інжинірингові фірми та ін.);

– об'єкти інформаційної системи (аналітично-статистичні центри, інформаційні бази, мережі);

– організації з підготовки та перепідготовки кадрів, зокрема у сфері НДДКР;

– фінансові структури (бюджетні, позабюджетні, венчурні, банки, фінансово-промислові групи, орієнтовані на технологічну інноваційну діяльність та ін.);

– систему експертизи, сертифікації, стандартизації та акредитації; – систему патентування, ліцензування і консалтингу з питань захисту, оцінки вартості і використання інтелектуальної власності, оцінки комерціалізації наукових результатів.

Провідну роль серед суб'єктів інноваційної інфраструктури займають бізнес-інкубатори. Під бізнес-інкубатором, як правило, розуміють організації, які надають комплекс послуг (бухгалтерських, юридичних, консалтингових, інформаційних, орендних, адміністративно-технічних) новостворюваним підприємницьким суб'єктам на сприятливих умовах з метою адаптації їх до умов ринкової кон'юнктури. В сучасних умовах особливого поширення набувають інноваційні бізнес-інкубатори – організації, діяльність яких спрямована на удосконалення та швидку реалізацію трансферу інновацій, створення венчурних структур. На даний час, у світі налічується більше ніж 6000 офіційно зареєстрованих інноваційних центрів. Але найбільша їх кількість існує в США, (за різними оцінками від 1100 до 1500 одиниць). Близько 1000 інноваційних центрів оперують в Західній Європі. У

Великобританії знаходяться в розвитку більше 300 проектів з розвитку інноваційних інфраструктур. Різні показники свідчать про те, що 73% британських фірм, розвинених в такій інноваційній інфраструктурі як, бізнес - інкубатор, успішно розвивають свій власний бізнес. Розподіл бізнес-інкубаторів по світових регіонах за даними Національної асоціації бізнес-інкубаторів (NBIA) вказує на перевагу американського сектору (див. рис. 1.).

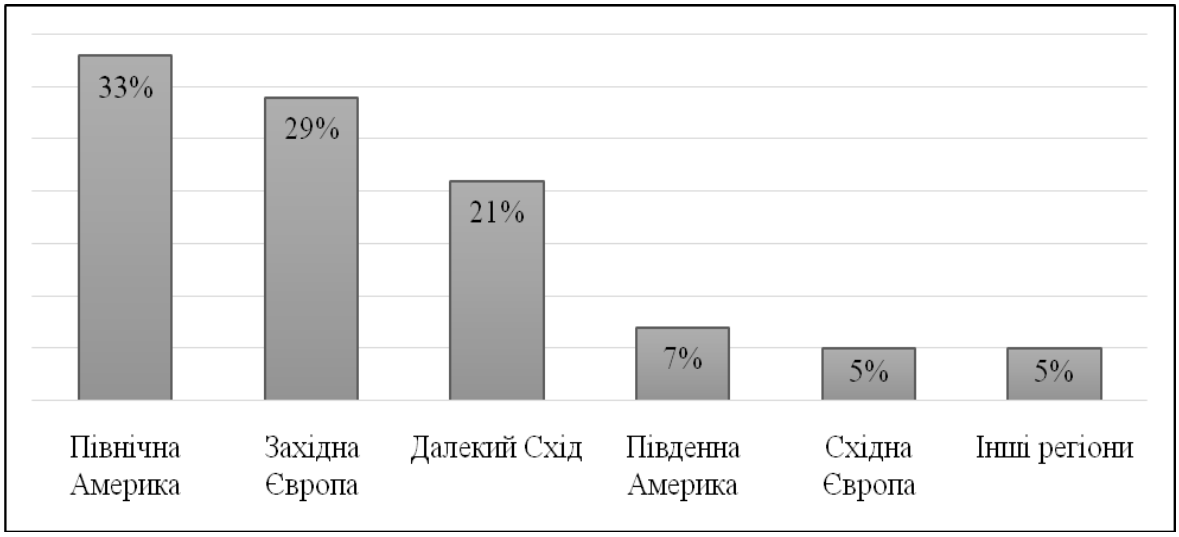

Рис.1. Розподіл бізнес-інкубаторів по регіонах світу у 2015 році.

Примітка. Побудовано автором за даними Міжнародної асоціації бізнес-інкубаторів [1].

Великий відсоток інкубаторів зайнятий розвитком високих технологій і часто під такими інкубаторами розуміють наукові парки, які зазвичай існують при навчальних закладах: приміром, близько 70% британських університетів мають свої інкубатори.

Первинною є американська модель. Передумови для створення й принципи функціонування бізнес-інкубаторів з'явилися у США ще на межі XIX-XX ст. Саме у США був створений у 1959 р. перший сучасний бізнес-інкубатор – «Batavia Industrial Center», з метою збільшення зайнятості населення в економічно - депресивному місті [2]. Передумовами створення бізнес-інкубатору стали:

– пропозиція з боку власників використовувати виробничі приміщення для потреб малих підприємств;

– державна фінансова підтримка інноваційних проектів;

– пропозиція фінансування з боку підприємців-інвесторів, які прагнули вкласти власні накопичення у перспективні бізнес-проекти.

Найуспішнішими бізнес-інкубаторами у США на сучасному етапі є:

1. **«Advanced Technology Development Center» (ATDC),** заснований в 1981 році в Атланті, штат Джорджі. «ATDC» - «підняв» $ 2 млрд капітальних коштів і допоміг заснувати близько 170 компаній у сфері коучингу. Створенням мереж, наставництвом і вихованням – «ATDC» допомагає компаніям скористатися федеральними програмами фінансування, такими як: «Small Business Innovation Research» (SBIR) та «Small Business Technology Transfer» (STTR) [3].

2. «Houston Technology Center» (HTC), заснований в 1997 році в Х'юстоні. «HTC» – є найбільшим інкубатором в Техасі, з операціями розподіленими між кількома секторами: енергетика, інформаційні технології, життєві науки, аерокосмічні і нанотехнології. Бізнес-інкубатор виховав понад 300 компаній і зібрав понад 2,5 мільярда доларів США на фінансування. Історії успіху «HTC» включають «Hydro Green Energy», яка генерує гідроелектроенергію з природно протікаючої води, і «Nano Ridge Materials», яка виробляє високоякісні вуглецеві трубки [4].

3. «Massachusetts Biomedical Initiatives» (MBI) – яка заснована в 1985 році, є приватною фірмою, яка запускає біомедичні компанії. Його три відділи поставляють біотехнологічне обладнання, лабораторії та підтримку в розвитку бізнесу. Завдяки зусиллям «MBI», більш ніж 50 компаній – «GenToros» і «ZATA Pharms» – «підняли» в цілому 600 млн дол. США [5].

4. «MGE Innovation Center» – створено в 1989 році в місті Медісон, штат Вісконсін, це інноваційний центр який перетворив більше 70 стартапів в процвітаючі підприємства. З його 27 загальними відділеннями і 34 лабораторіями, фірма веде більше 130 компаній. До попередніх історій успіху відносяться «Madison Endodontic Associates», яка спеціалізується в

ендодонтичному лікуванні і «Exact Sciences Corp.» (EXAS) провідна компанія в області виявлення і лікування раку [6].

5. «Research Park, University of Illinois» був заснований в 1999 році в Урбана-Чампейн, цей дослідний парк має в своєму арсеналі відомі назви, такі як, «Caterpillar»(CAT), «Yahoo!» (YHOO), «Sony», і «Abbott Laboratories» (ABT), що встановлюють їх моделювання центрів, науково-дослідних центрів, і дата-центрів в інкубаційному центрі наукового парку. Керівництво та наставництво від Дослідницького парку, поряд зі згаданою вище установою, дозволило цим компаніям, зібрати кошти для своїх нових науково-дослідних підприємств. Вони здійснюють свою дослідницьку діяльність під керівництвом інкубаційного центру науково-дослідного парку. Вони також виграли від прямого зв'язку з університетською кафедрою. На сьогоднішній день він налічує 40 компаній, що працюють в цьому університетському містечку, який працює близько 500 студентів в якості інтернів [7].

Крім того, для американської моделі характерна успішна схема створення технопарків з офісних центрів підприємств, що вийшли з бізнес-інкубаторів, а в окремих випадках – з перспективою перетворення їх у технополіси.

Європейська модель бізнес-інкубування також досить непогано себе зарекомендувала. Її особливості диференціюються залежно від країни. Наприклад, у Швеції широко впроваджується концепція внутрішніх бізнес-інкубаторів, що створюються й розвиваються всередині великих промислових підприємств, транснаціональних корпорацій тощо. Шведський досвід показав, що бізнес - інкубатори можуть бути ефективним інструментом розвитку бізнес-середовища промислових підприємств, місцем генерування і впровадження інноваційних ідей на базі великих компаній. У країні нараховується близько 80 бізнес – інкубаторів, більшість з яких ІТ-спрямування, проте існують тенденції на їх переорієнтування зі сфери промислового виробництва, яке переноситься у країни третього світу, на сферу послуг (туризм, переробка відходів) у зв’язку із посиленням екологічних вимог. Шведське стартап-середовище насичене проектами і подіями у всіх великих містах країни, таких як Гетеборг, Мальме,

Уппсала та інші. До найбільш перспективних і привабливих для інвесторів галузей в сфері шведського бізнес-інкубування відносять:

– IT-технології (розробка додатків, захист даних, дизайн, освіта, свіжі та оригінальні ідеї);

– оптова та роздрібна торгівля;

– транспортні перевезення;

– творчі проекти в сферах архітектури та дизайну;

– сфера туризму тощо [8].

У зв'язку з цим для шведських інноваційних структур на перше місце виходить не технічна підтримка, а коучинг (бізнес-навчання) [9].

З основних бізнес-інкубаторів Швеції можна виділити:

1. «Almi» бізнес-інкубатор, який належить шведському уряду і служить материнською компанією для 16 регіональних філій з 40 офісами по всій країні. «Almi» пропонує консультаційні послуги, позики і венчурний капітал для іноземних стартаперів на всіх стадіях створення бізнесу. Один з потужних плюсів – можливість отримати консультацію (обговорення та оцінка ідеї, планування бюджету, реєстрація підприємства) на рідній мові заявника. «Almi» працює з декількома видами фінансування: мікрозайм, позика для підприємств, позика на розвиток інноваційних проектів [10].

2. «Swedish Incubators&ScienceParks» – національна асоціація бізнес-інкубаторів та наукових парків в Швеції. Члени SISP (43 інкубатора і 33 наукових парку) працюють з 70 сферами бізнесу і пропонують допомогу в розвитку стартапу, роботу з кластерами, фонди стартового капіталу, акселератори та інше. Асоціація співпрацює з представниками державної влади, університетами, промисловим сектором і формує загальні національні проекти [11].

3. «Northzone» є технологією інвестиційного партнерства. Діє на ринку з 1996 року і вже інвестував в 118 компаній, в числі яких такий інтернет-гігант, як «Avito.ru.». З офісами по Скандинавії, в Лондоні і Нью-Йорку «Northzone» з'єднує підопічні компанії з ключовими гравцями ринку, діловими

партнерами і клієнтами [12].

4. «Creandum» – венчурний фонд, який працює як з стартапами, так і з досвідченими гравцями. Після інвестування бере участь в житті проекту в якості консультанта і підтримує його «усіма доступними способами» (наймання співробітників, пошук приміщень та інше) [13].

5. «Connect» – на цьому сайті можна знайти приватних інвесторів, так званих бізнес-ангелів. Крім національних офісів, у «Connect» багато міжнародних партнерів. Організація регулярно влаштовує інвестиційні тематичні конференції в різних містах країни. Найвідоміше захід для підприємців – «Sprangbrada», під час якого запрошені бізнесмени презентують свої ідеї інвесторам [14].

Наприклад, в Німеччині в моделі створення і функціонування бізнес-інкубатору є, по-перше, висока якість підготовки підприємців-новачків (лише 5% підприємств, «вирощених» у бізнес-інкубаторах, банкрутують), і, по-друге, переорієнтація бізнес-інкубаторів з інноваційної сфери на сферу підтримки малого і середнього підприємництва [15, С.179].

При розгляді розвитку ринку бізнес-інкубування в світі, варто також сказати про Польщу, як країну, що активно розвивається та займає своє місце у світовій економіці. В якості підтримки бізнес-установ, інноваційні центри займають важливу роль в області передачі технології і комерціалізації знань, а також в будівництві інноваційного характеру польської економіки. Бізнес-інкубатори все частіше беруть участь в стимулювання інноваційних процесів.

У 2015 році, було ідентифіковано 176 активних сучасних інноваційних інфраструктур, серед яких:

- 42 технологічні парки;
- 23 технологічні інкубатори;
- 24 академічні бізнес інкубатори;
- 46 інноваційних бізнес-інкубаторів;
- 41 центр технологічного трансферу.

При аналізі даних, поданих на рис 2. можна сказати, що кількість інноваційних інфраструктур, у тій же Польщі, зростає з кожним роком.

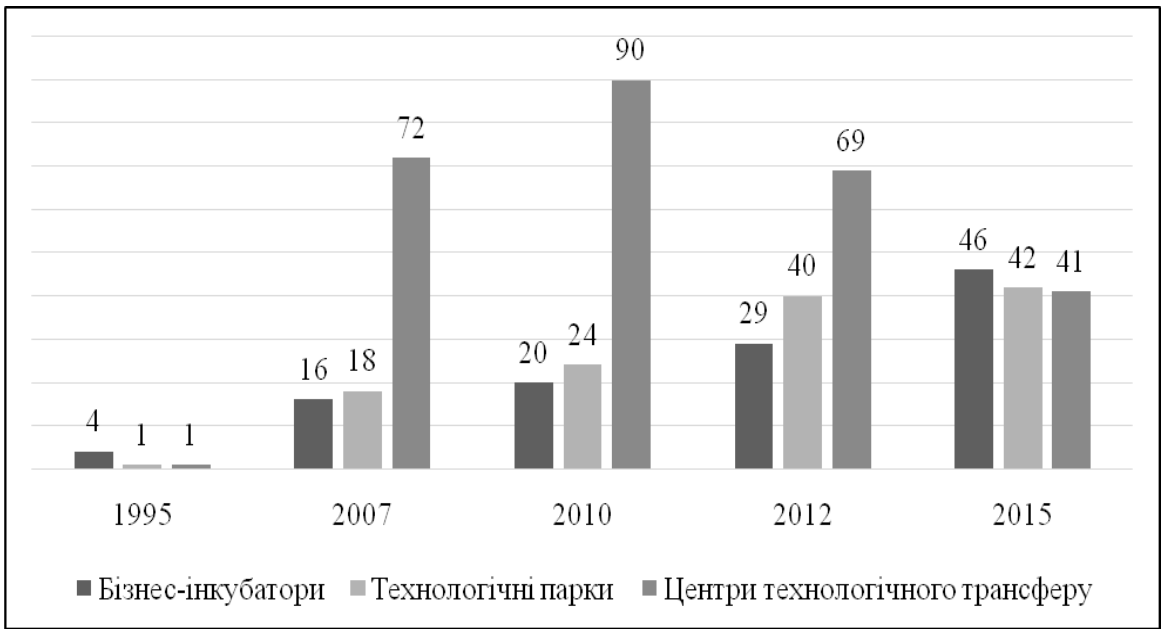

Рис 2. Кількість інноваційних інфраструктур у Польщі за 1995-2015 роки.

Примітка. Побудовано автором за даними Польської агенції з розвитку підприємництва [16]; [17].

Інноваційні центри є важливим компонентом інфраструктури підтримки бізнесу в Польщі. Їх потенціал дозволяє надавати підприємцям різноманітні послуги, які полегшують технологічний і організаційний розвиток компаній.

На Сході також інтенсивно розвивається процес формування інноваційних інфраструктур. Азійська модель, яка в основному представлена в Китаї, відрізняється такими рисами:

- масштабність (бізнес-інкубатори тут є операторами великої кількості підприємницьких суб'єктів);

- широке впровадження досягнень американської моделі бізнес-інкубування.

Уряд Китаю спільно з місцевими владами організував більш 400 бізнес-інкубаторів. Через те, що урядове агентство із управління бізнес-інкубаторами перебуває у структурі Міністерства науки й технологій, всі ці бізнес-інкубатори

надають свої послуги компаніям, які займаються технологіями. У результаті всі бізнес-інкубатори Китаю досить великі. Тільки у Шанхаї є близько 30 інкубаторів, які обслуговують 300 компаній. Чимало з цих компаній було створено так званими «вченими, що повернулися». Це вчені, які отримали освіту у Західній Європі, Північній Америці та повернулися до Китаю, щоб створити нові компанії, які можуть активно розвиватися [18, С.61].

Ще однією з тенденцій розвитку інноваційних інфраструктур, є збільшення кількості університетських бізнес-інкубаторів. Найбільше така тенденція прослідкується у США. Такі інкубатори розташовані в університетах, від яких і здобувають підтримку. Головна мета таких інкубаторів – технологічний трансфер та комерціалізація університетських розробок. За проведеним «UBI Global» дослідженням університетських бізнес-інкубаторів, в якому брали участь 1224 бізнес-інкубатори, було визначено основні сфери роботи даних установ, до яких належать інформаційні технології, соціальна сфера, життєві науки біотехнології та інші (рис 3.) [19].

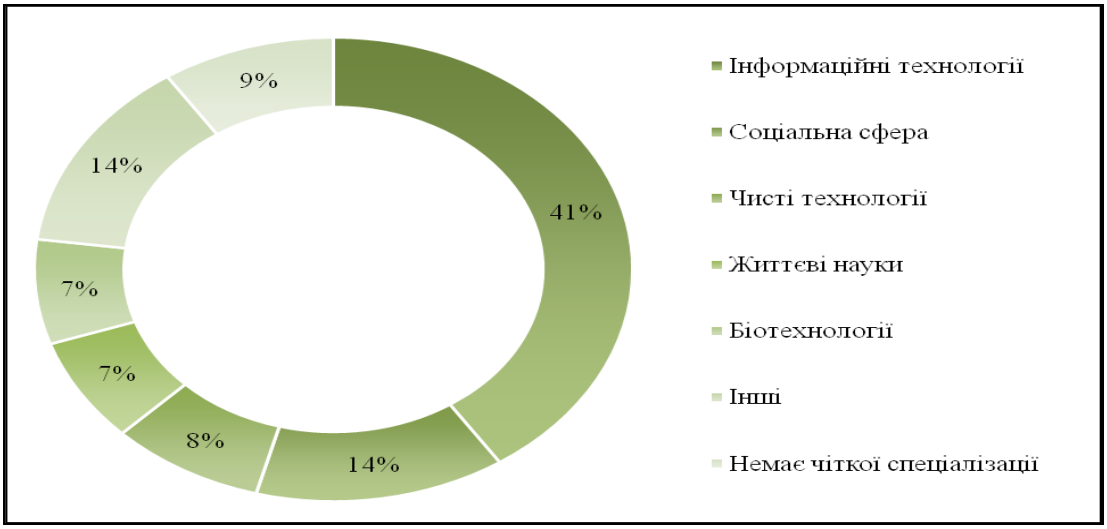

Рис.3. Розподіл академічних бізнес-інкубаторів за основними сферами діяльності.

Примітка. Побудовано автором за даними Глобальної асоціації академічних бізнес-інкубаторів [20].

За результатами дослідження було обрано три найкращих академічних бізнес-інкубатори:

1. «TEC Edmonton» – неприбутковий академічний бізнес інкубатор,

що діє при університеті Альберта в Канаді. Був заснований 2006 року. Наразі його операційний бюджет перевищує 2 млн дол США, а середня тривалість програми інкубування становить 12 місяців. «TEC Edmonton» народився зі спільної програми Університету Альберти та Едмонтонської корпорації економічного розвитку (EEDC). За підтримки свого партнерства та його великої інноваційної мережі, що складається з найбільш професійних команд, «TEC Edmonton» допоміг своїм клієнтам зібрати 230 млн. дол США фінансування за останні 4 роки, що дозволило їм відкрити 1750 нових робочих місць [21].

2. «Setsquared SET squared» забезпечує простір і підтримку підприємств на ранній стадії, з високим потенціалом зростання, щоб допомогти їм розвинутися в життєздатні торгові підприємства. За останні 10 років інкубатор допоміг компаніям залучити більше $ 1,5 млрд інвестицій і фінансів. «SET squared» працює в п’яти акселераторах, заснований в кожному з його університетів-партнерів в університетському містечку в Бат, Брістоль, Ексетер, Саутгемптон і Суррей. Крім того, його стратегічне розташування додає ще більшу цінність для бізнесу. Британський інкубатор екосистеми виділяється як один з найбагатших регіонів з точки зору ВВП, будучи для багатьох провідних науково-дослідних технологічних компаній, університетів і науково-дослідних установ державного сектора як «рідний дім». Також цей бізнес-інкубатор має свій венчурний фонд у розмірі 4 млн дол. США, тривалість програми підтримки бізнесу становить 30 місяців [22].

3. «Uppsala Innovation Centre» (UIC) є одним з провідних бізнес-інкубаторів для зростаючих компаній в Швеції. «UIC» пропонує підтримку по розвитку бізнесу, знання та інструменти для інноваційних проектів і зростаючих компаній, які хочуть рухатися вперед, розширення масштабів і вихід на міжнародний ринок. Дев'ять з десяти випускників «UIC» компанії залишаються активними на ринку сьогодні. UIC не має чіткого галузевого спрямування, працює у всіх сферах розвитку бізнесу, та допомагає вийти бізнесу на світові ринки, що є дуже важливим в процесі глобалізованого суспільства.

Висновки. Отже, розвиток ефективних інноваційних інфраструктур має свої особливості. Велика кількість інноваційних інфраструктур діє у технологічній сфері, а найбільш популярними галузями діяльності для них є комп'ютерні технології, послуги, виробництво, інтернет, біонауки, електроніка та телекомунікації. Більше третини у інноваційних інфраструктурах, займає такий вид інноваційного розвитку, як бізнес-інкубатор. Найбільша кількість бізнес-інкубаторів припадає на країни Північної Америки і Західної Європи, де вони набули значного поширення і функціонують у різноманітних формах і видах. Вже довгий час у світі, бізнес-інкубатор виступає могутнім інструментом підтримки підприємництва, що є основною опорою економічного розвитку країни. Саме адаптація механізму діяльності зарубіжних інноваційних інфраструктур до сучасних реалій, дозволить вийти Україні на передові щаблі розвитку бізнесу в процесі глобалізації світового ринку.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міжнародної асоціації бізнес інновацій. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.inbia.org
2. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Betavia». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.batavianewyork.com
3. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «ATDC». – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://atdc.org
4. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Houston Tech». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.houstontech.org
5. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Massbiomed». – [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.massbiomed.org
6. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «University research park». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://universityresearchpark.org
7. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Research park Illinois». – [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://researchpark.illinois.edu

8. Стартап-акселератор чи бізнес-інкубатор – що краще для стартапу? [Електронний ресурс] // StartUpLine. – 2015. – Режим доступу: http://startupline.com.ua.
9. Incubators adapt to changing conditions, but remain a solid option for start-ups. – Accessed: http://www.technologytransfertactics.com/content/ reprints/210incubators.
10. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Almi». – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.almi.se
11. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «TEC Edmonton». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tecedmonton.com
12. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «North Zone». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://northzone.com
13. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Creandum». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.creandum.com
14. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «Connectsweden». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.connectsweden.se
15. Шевчук Л.Т. Світовий і вітчизняний досвід створення і функціонування бізнес-інкубаторів / Л.Т. Шевчук, А.В. Колодійчук. // Регіональна економіка. – 2013. – №1. – С. 178 –184.
16. Innovation Centresand Business Incubators in Polandin 2015 [Електронний ресурс] // Polish Agency for Enterprise Development 2015. – 2016. – Режим доступу : http : //www.pi.gov.pl/PARPFiles/file/POLISH_INNOVATION_PORTAL/IOB_poangielsku/20141222_Raport_OSRODKI_INNOW_wersja_angielska.pdf
17. Growth-oriented entrepreneurship and innovational ironmen in Poland [Електронний ресурс] // Polish Agency for Enterprise Development.–2015. – Режим доступу: http://www.slideshare.net/OECDLEED/10abrussa-growth-orientedentrepreneurship-and-innov-env-in-poland.

18. Багашова Н.В. бізнес-інкубатори: світовий й вітчизняний досвід створення і функціонування / Н.В. Багашова. // Економічні науки. – 2015. – №11. – С. 60 – 63.
19. Офіційний сайт UBI Global. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ubi-global.com
20. Top University Business Incubators executive summary [Електронний ресурс] // UBI Global. – 2016. – Режим доступу: http://techtransfercentral.com/wp-content/uploads/2015/08/Top-University-Business-Incubators-Global-Benchmark-2015-16-preview1.pdf.
21. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «TEC Edmonton». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tecedmonton.com –
22. Офіційний сайт бізнес-інкубатора «SetSquared». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.setsquared.co.uk